

Guzel'
Jachinová

Zulejka
otvára oči

Silný literárny debut, ktorý získal prestížnu
cenу Veľká kniha

SVETOVÁ PRÓZA

SVETOVÁ PRÓZA

Guzel'
Jachinová

Zulejka
otvára oči

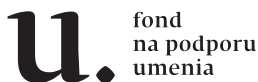
Z ruštiny preložil
JÁN ŠTRASSER

slovarť

Copyright © 2015 by Guzel Yakhina
Published by arrangement with ELKOST Intl. Literary Agency
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2018
Translation © Ján Štrasser 2018

ISBN 978-80-556-2252-1

Tento projekt finančne podporil

Published with the support
of the Institute for Literary Translation (Russia).

Táto kniha vyšla s láskavou podporou
Prekladateľského inštitútu v Rusku.

AD VERBUM

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Prvá časť

Zmoknutá sliepka

Jeden deň

Zulejka otvára oči. Tma ako v rohu. Za tenkým závesom ospanlivo vzdychajú husi. Mesiac starý žrebček mľaská, hľadá matkino vemenó. Za okienkom pri hlave lôžka pridusene vzdychá januárová metelica. No vďaka Murtazovi cez škáry nefúka, upchal okná ešte pred príchodom mrazov. Murtaza je dobrý gazda. A dobrý muž. Burácavo, šťavnato chrápe v mužskej časti. Spi tuho, pred svitaním je spánok najhlbší.

Je čas. Všemohúci Alah, dovoľ mi spraviť, čo som si zmýšľala, daj, nech sa nik nezobudí.

Zulejka nečujne spustí na zem jednu bosú nohu, druhú, oprie sa o pec, vstane. Pec za noc vychladla, teplo odišlo, studená zem páli chodidlá. Nemôže si obuť plstené koty a tíško odísť, drevená dlážka by zavrzgala. Nič to, Zulejka to vydrží. Rukou sa pridŕža drsného boku pece a zakráda sa k východu zo ženskej časti. Je tu tesno, ona si však pamätá každý kút, každý výčnelok – polovicu života pobieha sem a tam: od kotla do mužskej časti s plnými horúcimi miskami, z mužskej časti nazad s prázdnyimi studenými.

Koľko rokov je vydatá? Pätnásť zo svojich tridsiatich? To je tuším viac ako polovica života. Bude sa musieť spýtať Murtazu, keď ten bude mať dobrú náladu – nech to zráta.

Nepotknúť sa o palas. Nezakopnúť bosou nohou o okovanú truhlicu vpravo pri stene. Prekročiť vŕzgajúcu dosku pri peci. Nečujne sa prešmyknúť za kartúnovú čaršau, oddeľujúcu ženskú časť domu od mužskej... A dvere sú už blízko.

Blížšie je aj Murtazovo chrápanie. Oj, Alah, spi, spi. Žena nemá nič tajiť pred mužom, no čo narobíš, občas treba.

Teraz je najdôležitejšie nezobudiť zvieratá. Zvyčajne spia v zimnej maštali, no keď je veľmi zima, Murtaza káže brať mladý dobytok a hydinu dnu. Husi sa nepohli, no žrebček dupol kopýtkom, potriasol hlavou, zobudil sa, čertisko. Dobrý kôň to bude, vnímavý. Zulejka prestrčí ruku cez záves, dotkne sa zamatovej tlamy: len pokojne, to som ja. Kôň jej vďačne zafuní do dlane, spoznal ju. Zulejka si utrie mokré prsty o spodnú košeľu a plecóm zľahka potlačí dvere. Pevné, obité na zimu plstou, ťažko sa poddávajú, cez škáru vletí dnu pichľavý mrazivý oblak. Zulejka prekročí vysoký prah – ešte to by tak chýbalo, aby naň stúpila práve teraz a vyrušila zlých duchov, heš, heš! – a ocitne sa v pitvore. Privrie dvere, oprie sa o ne chrptom.

Chvála Alahovi, časť cesty má za sebou.

V pitvore je zima ako vonku, mráz ju páli, košeľa nehreje. Prúdy ľadového vzduchu ju cez škáry v dlážke bodajú do bosých chodidiel. Ale to nie je strašné.

To strašné je za dverami oproti.

Ubyrly karčyk – Upírka. Tak jej hovorí Zulejka pre seba. Chvála Najvyššiemu, svokra s nimi nebýva v jednej miestnosti. Murtazov dom je priestranný, má dve veľké miestnosti, prepojené spoločným pitvorom. V deň, keď štyridsaťpäťročný Murtaza priviedol do domu pätnásťročnú Zulejku, Upírka si s trpiteľským výrazom v tvári sama prevliekla svoje početné truhlice, batohy a hrnce do hosťovskej izby a celú si ju zabrala pre seba. „Nedotýkaj sa!“ výhražne skríkla na syna, keď jej chcel pomôcť pri presťahovaní. Dva mesiace sa s ním nerozprávala. A v tom roku začala rýchlo slepnúť a po čase aj hluchnúť. O pár rokov bola slepá a hluchá ako peň. Zato teraz veľa rozprávala, nedala sa zastaviť.

Nikto nevedel, koľko mala v skutočnosti rokov. Tvrdila, že sto. Murtaza si nedávno sadol, že to zráta, sedel dlho a vyhlásil: matka má pravdu, má asi naozaj sto rokov. Bol neskoré dieťa a už je sám takmer starec.

Upírka sa spravidla zobudí prv ako ostatní a vynesie do pitvora svoj starostlivo opatrovaný poklad – nádherný

nočník z mliečnobieleho porcelánu s jemnými modrými nezábudkami na boku a s pozoruhodným vrchnákom (Murtaza jej ho raz priniesol ako darček z Kazane). Keď svokra zavolá, Zulejka musí priskočiť, vyprázdniť a opatrne poumývať vzácnu nádobu – to ako prvé, ešte skôr ako zakúri v peci, dá vykysnúť cesto a odvedie kravu do stáda. Beda jej, ak prepašie tento ranný budiček. Za pätnásť rokov Zulejka zaspala dvakrát – a zakázala si spomínať, čo bolo potom.

Za dverami je zatiaľ ticho. No tak, Zulejka, zmoknutá sliepka, poponáhľaj sa. Zmoknutou sliepkou – *žebegjan tav-yk* – ju prvý raz nazvala Upírka. Zulejka si nevšimla, ako si po čase začala takto hovoriť aj sama.

Zakráda sa ďalej do pitvora, k schodom na pôjd. Nahmatá hladko ohobľované zábradlie. Schody sú strmé, premrznuté dosky sotva počuteľne postonávajú. Zhora to vanie studeným drevom, zamrznutým prachom, suchými bylinami a sotva rozoznateľnou vôňou nasolenej husaciny. Zulejka stúpa – šum metelice je čoraz bližšie, vietor vráža do strechy a zavýja v kútoch.

Rozhodne sa liezť po pôjde štvornožky – keby kráčala, dosky by vŕzgali rovno nad hlavou spiaceho Murtazu. Ale keď sa bude plaziť, prešmykne sa, veď je ľahká ako pierko, Murtaza ju zdvihne jednou rukou ako barana. Nočnú košeľu si vyhrnie na prsia, aby si ju nezaprášila, skrúti ju, koniec zachytí zubami a po hmáte sa prediera medzi debničkami, škatuľami, drevenými nástrojmi, opatrne prelieza cez priečne trámy. Čelom sa dotkne steny. Konečne.

Na pôjde sa vystrie, vyzrie cez okienko. V tmavosivej predrannej hmle sa sotva črtajú snehom zapadané domy rodného Julbaša. Murtaza ich raz zrátal – vyše sto dvorov. Veľká dedina, len čo je pravda. Dedinská cesta sa plavne vlní a ako rieka tečie za obzor. Kde-tu v domoch sa už rozsvietili okná. Pohni, Zulejka.

Vstane a natiahne sa dohora. V dlaniach pocíti čosi ťažké, hladké, s veľkými pupencami – nasolená hus. Žalúdok sa jej

v tej chvíli roztrasie, žiadostivo vykrikuje. Nie, hus vziať nemôže. Pustí ju, ide ďalej. Áno! Naľavo od okienka visia veľké a ťažké, mrazom stvrdnuté pláсты, zľahka voňajúce ovocím. Jablčná marmeláda. Dôkladne uvarená na peci, dôkladne rozvaľkaná na širokých doskách, starostlivo usušená na streche, presiaknutá páliacim augustovým slnkom a chladnými septembrovými vetrami. Môžeš si z nej po kúsku odhrýzať a dlho cmúľať, môžeš ten škrabľavý kyslý kúsok prevaľovať po podnebí, môžeš si napchať plné ústa a prežúvať, prežúvať pružnú hmotu, vyplúvať do dlane kde-tu sa vyskytujúce jadierka... Zulejke sa v ústach zaraz zbehnú sliny.

Strhne zopár plástikov z povrázka, tuho ich poskrúca a zastrčí si ich do podpazušia. Prejde rukou po plástoch, čo ostali – je ich veľa, ešte veľmi veľa. Murtaza nesmie nič zbadať.

A teraz späť.

Kľakne si a plazí sa k schodom. Plást marmelády jej bráni v rýchlom pohybe. Teda naozaj je zmoknutá sliepka, nenaľadilo jej vziať si dajakú tašku. Po schodoch schádza pomaly, necíti si nohy, zmeraveli, musí kľásť strpnuté chodidlá bokom, na hranu. Keď stúpi na posledný schod, dvere od Upírky sa hlučne otvoria a v čiernom otvore sa zjaví svetlá, sotva rozpoznateľná silueta. O zem zabúcha ťažká bakoľka.

„Je tu niekto?“ hlbokým mužským hlasom sa spýta Upírka tmy.

Zulejka zamrie. Srdce jej tlčie, brucho jej zovrie chlad. Nestihla to... Marmeláda v podpazuší sa roztápa, mäkne...

Upírka urobí krok dopredu. Za pätnásť rokov slepoty pozná dom naspamäť, pohybuje sa v ňom voľne, s istotou.

Zulejka vystúpi o pár schodov, laktom si tuhšie pritisne k sebe zmäknutú marmeládu.

Starena otočí bradu na jednu stranu, na druhú. Nič nepočuje, nič nevidí, no cíti, stará ježibaba. Slovom – Upírka. Bakoľka klope hlasno, bližšie, bližšie. Ech, zobudí Murtazu...

Zulejka vyjde ešte o pár schodov vyššie, pritisne sa k zábradliu, obľizne si vyschnuté pery.

Biela silueta zastane pod schodmi. Počutí, ako starena hlasno vťahuje nosom vzduch, čuchá. Zulejka zdvihne dlane k tvári, áno, voňajú husacinou a jablkami. Vtom Upírka šikovne vyrazí vpred a z celej sily trieska dlhou bakoľou po schodoch, akoby ich rúbala mečom. Koniec bakule sviští kdesi celkom blízko a s treskom vrazí do dosky len kúsok od Zulejkinho bosého chodidla. Telo ochabuje, rozteká sa po schodoch ako cesto. Ak tá stará bosorka udrie ešte raz... Upírka si šomre čosi nezrozumiteľné, ťahá bakoľu k sebe. V tme tlmene zacvendží nočník.

„Zulejka!“ zvrieskne Upírka smerom k synovej časti domu. Takto sa zvyčajne začína ráno.

Zulejka prehltnie hrču hustých slín. Žeby sa jej to podarilo? Schádza po schodoch, pozorne kladie nohy. Chvíľu čaká.

„Zulejkááá!“

Teraz je ten čas. Svokra nerada kričí tretí raz. Zulejka vykrikuje:

„Už letím, mama!“

Rozbehne sa k Upírke a vezme jej z rúk ťažký nočník, pokrytý teplým lepkavým potom. Tak to robí každý deň.

„No konečne, zmoknutá sliepka,“ vrčí starena. „Ty vieš len vyspávať, daromnica...“

Murtazu určite zobudil hluk, môže vyjsť do pitvora. Zulejka stisne pod pazuchu marmeládu (len aby ju vonku nestratila!), nohami našmátra na dlážke čiesi kapce a vybehne von. Metelica ju udrie do prs, tuho ju zovrie v pästi, chce ju zhodiť z nôh. Spodná košeľa sa jej rozvinie ako zvon. Výpustok sa cez noc zmenil na závej – Zulejka zostupuje, nohami sotva nahmatáva schody. Takmer po kolená v snehu sa brodí k latríne. Zápasí s dverami, otvára ich proti vetru. Vyleje obsah nočníka do zladovatenej diery. Keď sa vráti do domu, Upírka je už preč, vrátila sa do svojej izby.

Na prahu čaká rozospatý Murtaza, v ruke má petrolejku. Husté obočie mu siaha ku koreňu nosa, vrásky na spánkom pokrkvanejších líkach sú hlboké, akoby vyrezané nožom.

„Zošalela si, žena? Holá do metelice!“

„Len som vyniesla mamin nočník...“

„Zasa sa chceš polovicu zimy povaľovať chorá? A celý dom hodiť na mňa?“

„Ale nie, Murtaza! Vôbec mi nebolo zima. Aha!“ Zulejka vystrie červené dlane, lakte si tuho pritíska k drieku – pod pazuchou sa prevaľuje marmeláda. Nevidieť ju pod košeľou? Látka v snehu premokla, košeľa sa lepí na telo.

No Murtaza sa hnevá, ani sa na ňu nepozrie. Odpľuje si nabok, dľaňou si hladká vyholenú hlavu, uhládza si schľepnú bradu.

„Daj ješť. A ber sa vyčistiť dvor. Pôjdeme na drevo.“

Zulejka poslušne prikývne a zmizne za čaršau.

Podarilo sa! Podarilo sa jej to! Teda, Zulejka, teda, zmoknutá sliepka! Tu je ten úlovok – dva skrkvané, pokrútené, zlepené zdrapy veľmi chutnej marmelády. Podarí sa jej ich dnes odniesť? A kam to bohatstvo ukryje? Doma ho nechať nemôže, keď sú preč, Upírka sa im hrabe vo veciach. Bude ho musieť nosiť pri sebe. Iste, je to nebezpečné. No zdá sa, že dnes je Alah na jej strane – musí jej to vyjsť.

Zulejka pevne zakrúti marmeládu do dlhej handry a omotá si ju okolo pása. Spustí spodnú košeľu, oblečie si kuľmek, šarovary. Zapletie si vrkoče, uviaže si šatku.

Hustú tmú za oknom v záhlaví jej lôžka zrieduje neduživé svetlo pochmúrneho zimného rána. Zulejka odhrnie záclony – je to lepšie ako pracovať v tme. Petrolejka, čo stojí na okraji pece, vrhá trochu šikmého svetla aj na ženskú časť, no šporovlivý Murtaza stiahol knôť tak nízko, že plamienok sotva vidieť. To nič, mohla by všetko robiť aj so zaviazanými očami.

Začína sa nový deň.

Ešte predpoludním ranná metelica utíchla a na jasnom modrom nebi sa objavilo slnko. Vybrali sa na drevo.

Zulejka sedí vzadu na saniach chrptom k Murtazovi a hľadá na vzdiaľujúce sa domy Julbaša. Zelené, žlté, tmavomodré

vykúkajú spod závejov ako pestré huby. Vysoké biele sviece dymu sa roztápajú v nebeskom azúre. Hlasno a chutne vrždí sneh pod sanicami. Občas odfrkne a pohodí hrivou na mraze bodrá Sandugač. Stará ovčia kožušina pod Zulejkou hreje. A na bruchu oteplieva utajená marmeláda – aj tá hreje. Dnes, len aby ju stihla odniesť ešte dnes...

Ruky a chrbát špejú – v noci navialo veľa snehu a Zulejka sa dlho zahrýzala lopatou do závejov, čistila vo dvore široké cestičky: od výpustka k veľkej sýpke, k malej, k latríne, k zimnej maštali, k zadnému dvoru. Po robote je také príjemné nerobiť nič na zľahka sa kolíšucich saniach – pohodlne sa usadiť, lepšie sa zachumlať do voňavého kožucha, vtiahnuť krehnúce dlane do rukávov, spustiť bradu na prsia a zavrieť oči...

„Zobuď sa, žena, sme tu.“

Sane obstúpili opachy stromov. Na labách smrekov a na rozkonárených hlavách borovíc biele vankúše snehu. Na brezových konároch, tenkých a dlhých ako ženský vlas, inovať. Mohutné valy závejov. Veľa vierst naokolo – ticho.

Murtaza si na kapce priviaže prútené snežnice, zoskočí zo saní, cez plece si prehodí pušku, za opasok zastrčí veľkú sekeru. Vezme palice a suverénne prešliapava cestičku do húštiny, neobzerá sa. Zulejka kráča za ním.

Les pri Julbaši je pekný, bohatý. V lete živí dedinčanov veľkými jahodami a sladkými malinami, na jeseň voňavými hubami. Aj divej zveri je veľa. V hustom lese tečie Čišme, zvyčajne láskavá, plytká, plná vrtkých rýb a nemotorných rakov, no na jar prudká, hučiaca, vzdutá topiacim sa snehom a kalom. V časoch Veľkého hladu iba ony boli záchranou – les a rieka. No a Alahovo milosrdenstvo, pravdaže.

Dnes Murtaza zašiel ďaleko, takmer na koniec lesnej cesty. Tú cestu prekliessnili veľmi dávno a viedla na hranicu svetlej časti lesa. Potom vstúpila do Krajnej poľany, obklopenej deviatimi krivými borovicami, a stratila sa. Ďalej sa ísť nedalo. Les sa končil, začínal sa urman, nepriestupný pra-

les plný vývratov, domov divej zveri, lesných duchov a všetkých nečistých síl. Storočné čierne smreký s ostrými vrcholcami pripomínajúcimi kopije tu rástli tak husto, že ani kôň by tade neprešiel. A svetlé stromy – hrdzavé borovice, strakaté brezy, sivé duby – tam nerástli vôbec.

Povrávalo sa, že cez urman sa dá dostať do krajiny Marijčanov, ak človek pôjde veľa dní proti slnku. No ale kto by sa so zdravým rozumom odhodlal na niečo také?! Ani len v časoch Veľkého hladu sa dedinčania neodvážili prekročiť hranicu Krajnej poľany: jedli kôru zo stromov, mleli žalude z dubov, rozrývali myšie diery, kde hľadali zrno, ale do urmanu nechodili. A ak sa ta niekto vybral, nik ho už neuvidel.

Zulejka na chvíľu zastane, zloží na sneh veľký kôš na raždie. Nepokojne sa rozhliada – Murtaza nemusel zájsť tak ďaleko.

„Ešte je to ďaleko, Murtaza? Už ani Sandugač nevidím medzi stromy.“

Muž neodpovie, po pás v nedotknutom snehu sa prediera vpred, dlhé palice zabodáva do závejov a širokými snežnicami udupáva sneh. Len obláčik mrazivej pary sa mu podchvíľou zjaví nad hlavou. Napokon zastane pri rovnjej vysokej breze husto obrastenej sírovcom, spokojne ju potľapká po kmeni – túto.

Najprv okolo nej udupú sneh. Potom Murtaza zhodí kožuch, pevnejšie zovrie ohnuté porisko, ukáže sekerou do priestoru medzi stromami (sem ju zvalíme) – a začne rúbať.

Ostrie sekery sa zablysne na slnku a s krátkym tlmeným „čach“ sa zaborí do kmeňa brezy. Ach, ach! odpovie ozvena. Sekera osekáva hrubú, čiernymi škvrnami čudesne pokreslenú kôru, potom prenikne do ružovkastej dužiny stromu. Ívery fŕkajú ako slzy. Ozvena sa nesie lesom.

Počuť to až v urmane, znepokojene si pomyslí Zulejka. Stojí obďaleč, po pás v snehu, objíma kôš a hľadá, ako Murtaza rúbe. Ten sa zoširoka rozháňa, pružne sa ohýba a šikovne zatína sekeru do bielej štrbiny na kmeni stromu. Mocný je to chlap,

mohutný. A vie robiť. Dobrého muža má Zulejka, ťažkať si bol by hriech. Sama je drobná, Murtazovi čiaha sotva po plece.

Po chvíľke sa breza už chveje silnejšie, vzdychá hlasnejšie. Sekerou vyhrýznutá rana v kmeni pripomína ústa rozďavené v nemom výkriku. Murtaza odhodí sekeru, opráša si z pliec ívery a vetvičky, kývne na Zulejku: hybaj pomôcť. Vedno sa plecami zaprú do drsného kmeňa a tisnú ho – silnejšie, silnejšie. Škrípanie, praskanie – a breza na rozlúčku hlasno zastóna, dopadne na zem a k nebu zvíří oblaky snežného prachu.

Muž sa posadí na zvalený strom ako na koňa, obtína z neho hrubé konáre. Žena odlamuje tie tenké a kladie ich do koša spolu s raždím. Pracujú dlho, mlčia. Kríže bolia, plecia ochabujú. Ruky oziabu, aj keď sú v rukaviciach.

„Murtaza, naozaj bola tvoja matka ako mladá niekoľko dní v urmane a vrátila sa živá a zdravá?“ Zulejka vystrie chrbát, prehýba sa v páse, oddychuje. „Rozprávala mi to abys-taj a tej zasa jej babka.“

Muž neodpovie, sekerou primeriava krivý hrčovitý konár, čo trčí z kmeňa.

„Ja by som umrela od strachu, keby som sa tam ocitla. Nohy by mi zdreveneli, veru tak. Ležala by som na zemi, zažmúrila by som oči a jednostaj by som sa modlila, kým by som vládala hýbať jazykom.“

Murtaza prudko sekne, konár zacvendží a pružne odskočí nabok.

„No v urmane vraj modlitby neúčinkujú. Či sa modlíš, alebo nie, aj tak zahynieš... Čo myslíš...“ Zulejka zníži hlas, „sú na zemi miesta, kam Alahov zrak neprenikne?“

Murtaza s rozmachom zatne sekeru do kmeňa, ten na mraze zacvendží. Zloží si baranicu, dlaňou si utrie spote-nú holú hlavu a šťavnato si odpľuje pod nohy.

Opäť sa pustia do roboty.

Kôš je čoskoro plný raždia, nedá sa zdvihnúť, len ťahať za sebou. Breza je očistená od konárov a rozrúbaná na niekoľko brvien. Starostlivo zviazané dlhé konáre ležia okolo v závejoch.

Nevšimli si, že sa zošerilo. Keď Zulejka zdvihne oči k nebu, slnko je už ukryté za zdrapmi oblakov. Fúka silný vietor, sviští, dvíha sa chumelica.

„Poďme domov, Murtaza, zasa sa začína metelica.“

Muž neodpovie, ďalej obkrúca povrazmi hrubé konáre. Keď je posledná viazanica hotová, metelica už zavýja medzi stromami, ťahavo a zlovestne.

Murtaza ukáže kožušinovou rukavicou na brvná: najprv odveľčieme tieto. Štyri brvná s obsekanými konármi, každé dlhšie ako Zulejka. Murtaza zaodíha a odtrhne od zeme koniec toho najhrubšieho. Zulejka chytí druhý. Nevládze ho hneď zdvihnúť, dlho sa motá, hľadá si vhodné miesto pri hrubom hrboľatom dreve.

„No tak!“ netrpezlivo skríkne Murtaza. „Žena!“

Napokon ho zdvihla. Objala brvno oboma rukami a pritísila sa hrudou k ružovej bielobe sviežeho dreva s vycerenými dlhými ostrými trieskami. Murtaza a Zulejka idú k saniam. Kráčajú pomaly. Ruky sa trasú. Len ho nepustiť, Všemohúci, len ho nepustiť. Ak jej spadne na nohu, celý život bude kalika. Zulejku obleje horúčava, po chrbte, po bruchu jej stekajú pramienky potu. Utajená handra pod prsami celkom zvlhla – marmeláda bude chutiť slano. Nič to, len aby ju stihla dnes odniesť...

Sandugač poslušne stojí tam, kde ju nechali, lenivo prešľapuje. Vlkov je tejto zimy málo, *subchan Alla*, takže Murtaza sa nebojí nechať koňa aj dlho samého.

Vyteperia brvno na sane, Zulejka padne vedľa neho, stiahne si rukavice, rozviaže šatku na krku. Sťažka dýcha, akoby práve prebehla celú dedinu.

Murtaza bez jediného slova vykročí späť k brvnám. Zulejka sklzne zo saní a vlečie sa za ním. Poprenášajú ostatné brvná. Potom viazanice hrubých konárov. Potom tenkých.

Keď je drevo uložené na saniach, les už mizne v hustom zimnom súmraku. Pri pni práve zoľatej brezy ostal len Zulejkin kôš.

„Raždie prines sama,“ prehodí Murtaza a začne upevňovať drevo.

Vietor už fičí ako divý, na všetky strany zlostne vrhá mračná snehu, zavieva stopy, čo vyšliapali ľudia. Zulejka si pritísne rukavice k hrudi a po sotva viditeľnom chodníčku sa náhli do tmy lesa.

Kým príde k známemu pňu, kôš už zavialo. Odlomí konárik, brodí sa snehom, pichá doň prútom. Ak kôš stratí, bude zle. Murtaza ju vyhreší a upokojí sa, ale Upírka jej poriadne vynadá, do smrti bude otravovať vzduch a pripomínať jej ten kôš.

Aha, tu je náš košíček! Zulejka vydýchne úľavou a vytiahne ťažký kôš spod záveja. Môže sa vrátiť. Ale kadiaľ ísť? Navôkol zúrivo tancuje metelica. Biele prívaly snehu prudko víria vzduchom hore a dolu, ovíjajú Zulejku, zahaľujú ju, spútavajú. Nebo sa ako obrovská sivá vata spustilo medzi ostré vrcholce smrekov. Stromy navôkol zaliala temnota, sú všetky rovnaké ako tiene. Chodník nikde.

„Murtaza!“ kričí Zulejka, sneh sa jej tlačí do úst. „Murtazááá!“

Metelica odpovedá – spieva, zvoní, hvízda.

Telo ochabuje, nohy mäknú, akoby aj ony boli zo snehu. Zulejka sa spustí na peň chrptom k vetru, jednou rukou si pridržiaava kôš, druhou golier kožucha. Nesmie odtiaľto odísť – zabľúdila by. Radšej počká tu. Hádam ju len Murtaza nenechá v lese! Upírka by sa potešila... A čo marmeláda? Vari ju vydobyla zbytočne?

„Murtazááá!“

Zo snehového mračna vystúpi veľká tmavá postava v kožuchu. Murtaza pevne chytí ženu za rukáv a v metelici ju vlečie za sebou.

Sadnúť si na sane jej nedovolí – dreva je veľa, kôň by to neutiahol. A tak idú, Murtaza vpredu vedie Sandugač za uzdu a Zulejka sa vzađu drží saní, sotva prepletá nohami. Kapce má plné snehu, no nemá silu si ho z nich vytriasť. Teraz tre-

ba kráčať. Posúvať nohy – pravá, ľavá, pravá, ľavá... Snaž sa, Zulejka, zmoknutá sliepka. Dobre vieš: ak zaostaneš za saniami, je po tebe, Murtaza si to nevšímne. A zamrzneš v lese.

Ale predsa je to len dobrý človek, vrátil sa po ňu. A veď ju mohol aj nechať tam v húštine, koho by zaujímalo, žije alebo nie. Povedal by: zabúdila v lese, nenašiel som ju – na druhý deň by si nik na ňu ani nespomenul...

Zdá sa, že kráčať sa dá aj so zavretými očami. Ba je to lepšie – nohy pracujú a oči oddychujú. Najdôležitejšie je pevne sa držať saní, nepovoliť zovretie.

Sneh bolestivo vráža do tváre, tlačí sa do nosa, do úst. Zulejka zdvihne hlavu, otriasa ho. A vtom leží na zemi, pred ňou vzdľahujúci sa zadok saní, vôkol nej biely vír fujavice. Vstane, dobehne sane, zachytí sa pevnejšie. Rozhodne sa, že nezavrie oči, kým neprídu domov.

Do dvora vojdú už za tmy. Zložia drevo pri drevárni (Murtaza ho zajtra porúbe), vypriahnu Sandugač, zakryjú sane.

Za Upírkinými oknami s hrubou námrazou je tma, no Zulejka vie: svokra cíti, že prišli. Stojí pri okne a načúva, kedy sa pohnú dosky v dlážke, čaká, ako najprv lupnú, keď sa rozletia vchodové dvere, a vzápätí sa pružne zachvejú pod gazdovými ťažkými krokmi. Murtaza sa vyzlečie, umyje sa po ceste a prejde do matkinej časti. Hovorí tomu večer *na kus reči*. O čom sa dá rozprávať s hluchou starenou? Zulejka to nechápe. Tie reči však bývajú dlhé, občas trvajú celé hodiny. Murtaza sa vracia od matky pokojný, vyrovnaný, môže sa dokonca usmiať či zažartovať.

Dnes je to večerné stretnutie Zulejke vhod. Len čo si muž obliekol čistú košeľu a odišiel k Upírke, Zulejka si prehodila cez plecia ešte vlhký kožuch a vybehla z domu.

Víchrica zasypáva Julbaš hustým nepoddajným snehom. Zulejka sa vlečie proti vetru, nakláňa sa hlboko dopredu ako pri modlitbe. Maličké okienka domov žiaria príjemným žltým svetlom petrolejok, sotva ich vidieť v tme.

A už je tu koniec dediny. Tu, pod plotom posledného domu, nosom k poľu, chvostom k Julbašu, býva *basu kapka ijase* – duch konca dediny. Zulejka ho nikdy nevidela, no je vraj veľmi zlostný, nevlúdny. Akože inak? Jeho prácou je zlých duchov od dediny odháňať, do dediny ich nepúšťať, a ak majú dedinčania dajakú prosbu k lesným duchom, pomôcť im ju sprostredkovať. To je vážna robota, nemá čas na radovánky.

Zulejka si rozopne kožuch, dlho sa prehŕňa v záhyboch šiat, odmotáva si vlhkú handru z drieku.

„Prepáč, že ťa tak často vyrušujem,“ hovorí do metelice. „Pomôž mi aj tentoraz, neodmietni.“

Ulahodiť duchovi nie je jednoduché. Treba vedieť, čo má ktorý duch rád. Napríklad *bičura*, čo býva v pitvore, je nenáročná. Stačí jej postaviť zopár neumytých tanierov so zvyškami kaše alebo polievky – v noci to zlíže a je spokojná. *Bičura* z kúpeľa je priberčivejšia, tej treba dať oriešky alebo semiačka. Duch maštale ľúbi múčne jedlá, duch vrát rozdrvené vajcové škrupiny. No a tento duch konca dediny je na sladké. Tak ju učila mama.

Keď Zulejka prvý raz prišla prosiť *basu kapka ijase* o láskavosť – nech sa porozpráva so *zirat ijase*, duchom cintorína, aby ten dozrel na hroby dcérok a odohnal zlých samopašných *šurale* –, priniesla mu cukríky. Potom nosievala oriešky v mede, krehké koš-tele, sušené drobné ovocie. Marmeládu priniesla prvý raz. Zachutí mu?

Zulejka oddeľuje zlepené plásty a po jednom ich hádže pred seba. Vietor ich schmatne a unáša kamsi do poľa – vyhodí ich dohora, pokrúti nimi a pekne ich prinesie k brlohu *basu kapka ijase*.

Ani jeden plást sa nevrátil späť k Zulejke – duch konca dediny prijal pohostenie. Takže splní jej prosbu: porozpráva sa svojou rečou s duchom cintorína, prehovorí ho. Dcéry budú ležať v teple, v pokoji až do samej jari. Rozprávať sa priamo s duchom cintorína sa Zulejka bojí – predsa len je jednoduchá žena, žiadne *oškeruče*.